

карыстоўвалі элементы нац.-персанальнага аўтанамізму ва ўвасабленні нац. камісарыятаў (аддзелаў), фарміраванні нац. саветаў, інш. устаноў нац. характару. Аднак дагматычнае тлумачэнне прынцыпаў інтэрнацыяналізму, боязь т.зв. рэцыдываў нацыяналізму абумовілі скасаванне шматлікіх устаноў, што займаліся нац. праблемамі. Пасля распаду СССР, узнікнення нац. незалежных дзяржаў на постсав. прасторы, абвастрэння міжнац. супярэчнасцей прымуслі дзярж. кіраўнікоў, шматлікіх палітыкаў зноў звярнуцца да ідэй нац.-персанальнага аўтанамізму, увасобленых цяпер у ідэй Н.-к.а. Рэспубліка Беларусь стала адной з першых сярод незалежных дзяржаў постсав. прасторы, якая пачала ўвасабляць ідэй Н.-к.а. У ліст. 1992 Вярх. Савет Рэспублікі Беларусь прыняў Закон «Аб нацыянальных меншасцях». Змяненні і дапаўненні ў Закон былі ўнесены Нац. сходам Рэспублікі Беларусь у студз. 2004 і маі 2007. Закон гарантуе нац. меншасцям права на карыстанне роднай мовай, захаванне сваёй гісторыка-культ. і духоўнай спадчыны, свабоднае развіццё культуры, а таксама права на стварэнне ўласных аб'яднанняў. Шэраг таварыстваў і аб'яднанняў нац. меншасцей з'явіліся ў канцы 1980-х гг. У 1991 былі ўтвораны татарскае, яўр., азербайджанскае, карэйскае аб'яднанні, у 1992 — рус., малдаўскае, у 1994 — літоўскае. Асн. мэтамі і задачамі гэтых аб'яднанняў сталі задавальненне этнакульт. запросаў і запатрабаванняў этнасаў. Гэта знайшло адлюстраванне ва ўзнікненні школ выхаднога дня. Да 2004 у краіне было арганізавана 65 школ для прадстаўнікоў армянскай, азербайджанскай, грузінскай, грэч., яўр., карэйскай, латышскай, літоўскай, малдаўскай, польск., ням., татарскай і ўкр. нацыянальнасцей, у якіх навучаліся да 5 тыс. удзельнікаў. Увасабленню ідэй Н.-к.а. садзейнічала стварэнне ў 1994 Рэсп. цэнтра нац. культур, у задачы якога ўваходзілі аказанне арганізацый-

на-метадычнай і практычнай дапамогі нац.-культ. аб'яднанням і т-вам у Беларусі, грамадскім аб'яднанням за мяжой. У краіне жывуць прадстаўнікі каля 140 нацыянальнасцей, дзейнічаюць 212 грамадскіх арг-цый і іх філіялаў 26 нацыянальнасцей. За межамі краіны пражывае каля 3 млн. бел. суайчыннікаў, выхадцаў з Беларусі і іх нашчадкаў, імі створана звыш 280 грамадскіх аб'яднанняў. Цэнтр арганізуе фестывалі, канцэрты, умацоўвае міжнац. згоду на бел. зямлі, садзейнічае стварэнню умоў для практычнай рэалізацыі правоў грамадзян, незалежна ад этнічнай прыналежнасці. Рэгулярна у г. Гродна праводзіцца рэсп. фестываль нац. культур. У Рас. Федэрацыі ў чэрв. 1996 быў прыняты Закон «Аб нацыянальна-культурнай аўтаноміі», у якім Н.-к.а. тлумачыцца як экстэр. грамадскае фарміраванне, самакіруемае грамадскае ўтварэнне ў месцах кампактнага пражывання нац. і этнічных супольнасцей. З дапамогай розных форм нац.-культурнага самавызначэння грамадзяне Рас. Федэрацыі незалежна ад тэрыторыі пражывання здзяйсняюць свае шматлікія правы, у т. л. атрымліваюць падтрымку з боку органаў дзярж. улады, мясц. самакіравання і прадстаўляць свае нац.-культурныя інтарэсы. У 1999 пры актыўным удзеле Пасольства Рэспублікі Беларусь у Рас. Федэрацыі ўтворана Федэральная нац.-культурная аўтаномія «Беларусы Расіі». У яе складзе — 11 рэгіянальных і 20 мясц. арг-цый, 3 абл. нац.-культ. цэнтры, 5 музеяў бел. спадчыны і больш за 20 нефармальна аб'яднанняў.

У.Я. Казлякоў

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ МОВА. 1) сродак зносін пэўнай нацыі, які складаецца гістарычна і выкарыстоўваецца ва ўсіх магчымых грамадскіх функцыях на дадзеным храналагічным этапе. 2) Сукупнасць усіх фаналагічных, лексічных, граматычных форм і варыянтаў мовы, якія выкарыстоўваюцца пэўным этнасам незалежна ад узроўню культуры, адукацыі,

месца жыхарства носьбітаў мовы. Фарміруецца разам з утварэннем нацыі і з'яўляецца адзінствам некалькіх асн. разнавіднасцей: *літаратурная мова*, дыялектная мова, пра-стамоўе, сацыялекты. Інтэнсіўнасць працэсу складвання Н.м. залежыць ад тэмпаў і асаблівых умоў развіцця народнасці ў нацыю ў розных народаў. Н.м. характарызуе паняцце «нацыя» і суадносіцца з ім наступным чынам: нацыя можа мець адну мову (напр., бел. Н.м.); нацыя мае 2 мовы (напр., у мардвы 2 Н.м.: эрзя і мокша); адна мова можа адрознівацца ў розных нацый (напр., англ. ў Вялікабрытаніі, ЗША, Аўстраліі, Новай Зеландыі). Ад мовы народнасці Н.м. адрозніваецца наяўнасцю літ. формы (вуснай і пісьмовай форм), унармаванасцю, распрацаванымі механізмамі стандартызацыі. Вышэйшай формай Н.м. лічыцца літ. мова, якая абслугоўвае ўсе сферы жыцця народа. Выпрацоўка яе ідзе ў напрамку станаўлення і ўмацавання моўнай нормы, набыцця літ. мовай прыярытэтнага становішча ў дачыненні да рэгіянальных дыялектаў, а таксама ў выніку барацьбы за выцясненне гал. у культуры і / або палітыцы іншанац. мовы (латыні, царк.-слав., моў краін-метраполій у б. калоніях).

Бел. Н.м. пачала фарміравацца ў 19 ст. без прамой сувязі з папярэднімі кніжнымі традыцыямі. Выдатная роля ў фарміраванні нац. бел. літ. мовы належыць Я.Купалу, Я.Коласу, М.Багдановічу, Цётцы і інш., якія сваёй творчасцю заклалі трывалы падмурак нармалізаванай бел. мовы. У пачатку 20 ст. хуткімі тэмпамі, дзякуючы плённай працы дзеячаў навукі, культуры, мастацтва, развіліся функцыянальныя стылі, быў удасканалены граматычны лад, замацаваліся літ. нормы. На сучасным этапе бел. Н.м. паспяхова выконвае свае функцыі ў розных сферах зносін: у сферы міжасобасных кантактаў, СМІ, маст. л-ры, навук. дзейнасці і інш.

Д. В. Дзятко.